Religion and Health

ORIGINAL ARTICLE

2018, Vol: 6, No: 2, Pages: 53-61.

Relationship between the Quality of Educational Experience with Religious Orientation and Academic Achievements of Students in Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

Bahram Rostami[1], Sima Hajiyaghoobi[2], Zainolabedin Safavi[3*], Fateme Mozaffari[4]

1- Department of Education, Faculty of Pharmacy, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran
2- Department of Educational Management, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran
3- Department of Islamic Education, Zanjan University of Medical Sciences, Iran
4- Department of Psychology, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

***Corresponding Author:**
Zainolabedin Safavi
Medical School, University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

Email:
zainolabedinsafavi@gmail.com

Received: 17 Apr 2018
Revised: 25 Jun 2018
Accepted: 15 Oct 2018

Abstract

Background and Purpose: This study aimed to determine the relationship between the quality of educational experience and academic achievement in Islamic teaching lessons in Zanjan University of Medical Sciences, the Zanjan, Iran, during the academic year of 2015 -2016.

Materials and Methods: This descriptive-correlational study was conducted on undergraduate and postgraduate students of Zanjan University of Medical Sciences in the academic year of 1395-1396. The sample size was determined as 315 subjects by Cochran method. The study population was selected through stratified sampling. The data were collected using Alport's training experience and religious orientation questionnaire. In addition, the scores of students in Islamic teaching were used as a criterion for student achievement. Data analysis was performed using descriptive statistics, Pearson correlation, and multiple regression tests in SPSS software (version 22).

Results: The obtained results revealed that the experience of the course (total score) and the components of proper assignment, proper teaching, and emphasis on autonomy correlated with internal and external religious orientation (P=0.001). In addition, the experience of the course (total score) and the components of proper assignments, proper teaching, proper assessment, and general skills had a relationship with the academic achievement of the students in Islamic teaching lessons. Regression test results also showed that the experience of the course (total score) and the components of proper teaching, proper assignments and emphasis on independence can explain religious orientation. In addition, the experience of the course, proper teaching, proper assignments, and proper assessment could also explain academic achievement in Islamic teaching lessons.

Conclusion: The students' satisfactory experience of the course plays a role in religious orientation and academic achievement of the students.

Keywords: Academic achievement, Experience of an educational course, Religious orientation

► **Citation:** Rostami B, Hajiyaghoobi S, Safavi Z, Mozaffari F. Relationship between the Quality of Educational Experience with Religious Orientation and Academic Achievements of Students in Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran. Religion and Health, Autumn & Winter 2018; 6(2): 53-61 (Persian).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

دین و سلامت

مقاله پژوهشی

دوره ۶، شماره ۲، سال ۱۳۹۷ صفحه: ۶۱-۵۳.

رابطه تجربه کیفیت دوره آموزشی با جهت‌گیری مذهبی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دروس معارف دانشگاه علوم پزشکی زنجان

بهرام رستمی[۱]، سیما حاجی یعقوبی[۲]، سید زین‌العابدین صفوی[۳]*، فاطمه مظفری[۴]

۱- کارشناس مسئول آموزش، واحد آموزش، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی، زنجان، ایران

۲- کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۳- استادیار فلسفه و الهیات، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی، زنجان، ایران

۴- کارشناس ارشد روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

* **مؤلف مسئول:**
سید زین‌العابدین صفوی
گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی، زنجان، ایران

Email:
zainolabedinsafavi@gmail.com

دریافت: ۲۶ اسفند ۱۳۹۶
اصلاحات: ۴ تیر ۱۳۹۷
پذیرش: ۲۳ مهر ۱۳۹۷

چکیده

سابقه و هدف: دروس معارف اسلامی از دروس مهم در دانشگاه‌ها محسوب می‌شوند و تجربه دانشجویان از دوره‌های این دروس می‌تواند بر جهت‌گیری مذهبی و پیشرفت درسی آن‌ها تأثیرگذار باشد. در این ارتباط، مطالعه حاضر با هدف تعیین رابطه تجربه کیفیت دوره آموزشی با جهت‌گیری مذهبی و پیشرفت تحصیلی در دروس معارف دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ انجام شد.

مواد و روش‌ها: مطالعه حاضر به روش توصیفی- همبستگی در ارتباط با جامعه آماری پژوهش که تمامی دانشجویان مقطع کارشناسی و دکترای عمومی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند، انجام شد. حجم نمونه با استفاده از روش کوکران معادل ۳۱۵ نفر تعیین گردید که به‌صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه تجربه کیفیت دوره آموزشی و جهت‌گیری مذهبی Allport استفاده شد. همچنین از نمرات دروس معارف اسلامی به‌عنوان معیار پیشرفت درسی دانشجویان استفاده گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از آمار توصیفی و آزمون‌های همبستگی Pearson و رگرسیون چندگانه در نرم‌افزار SPSS 22 انجام شد.

یافته‌ها: بر مبنای نتایج بین تجربه دوره (نمره کل) و مؤلفه‌های تکالیف مناسب، تدریس مناسب و تأکید بر استقلال با جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی رابطه وجود داشت (P=۰/۰۰۱). همچنین بین تجربه دوره (نمره کل) و مؤلفه‌های تکالیف مناسب، تدریس مناسب، ارزیابی مناسب و مهارت‌های عمومی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دروس معارف اسلامی رابطه مشاهده گردید. نتایج آزمون رگرسیون نیز حاکی از آن بودند که تجربه دوره (نمره کل) و مؤلفه‌های تدریس مناسب، تکالیف مناسب و تأکید بر استقلال، توان تبیین جهت‌گیری مذهبی را دارند. همچنین تجربه دوره، تدریس مناسب، تکالیف مناسب و ارزیابی مناسب از توان تبیین پیشرفت تحصیلی در دروس معارف اسلامی برخوردار بودند.

استنتاج: تجربه مطلوب دانشجویان از دوره آموزشی در جهت‌گیری مذهبی و پیشرفت تحصیلی آن‌ها نقش دارد.

واژه‌های کلیدی: تجربه دوره آموزشی، پیشرفت تحصیلی، جهت‌گیری مذهبی

◀ **استناد:** رستمی، بهرام؛ حاجی یعقوبی، سیما؛ صفوی، سید زین‌العابدین؛ مظفری، فاطمه. رابطه تجربه کیفیت دوره آموزشی با جهت‌گیری مذهبی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دروس معارف دانشگاه علوم پزشکی زنجان. دین و سلامت، پاییز و زمستان ۱۳۹۷؛۶(۲): ۵۳-۶۱ (فارسی).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

مقدمه

دانشگاه موفق مؤسسه‌ای است که موجب رشد توانایی‌ها و استعدادها شده و در جستجوی تأمین نیازها و انتظارات دانشجویان و افزایش میزان رضایتمندی آن‌ها از کیفیت دوره‌های آموزشی است تا بتواند این استعدادها را به مرحله شکوفایی برساند. فعالیت‌های آموزشی هر کشور را می‌توان سرمایه‌گذاری برای نسل‌های آینده دانست (۱). Taylor به نقل از درتاج (۱۳۸۶) یکی از اهداف اساسی هر نظام آموزشی را فراهم‌نمودن شرایط مناسب و استفاده از شیوه‌های نوین و مفید می‌داند تا فراگیران به کمک آن‌ها بتوانند حداکثر توانمندی‌های خود را بروز داده و به موفقیت‌های بیشتر دست یابند (۲). شاخص چنین توسعه‌ای، پیشرفت تحصیلی فراگیران است. نظام‌های آموزشی و دانشگاه‌ها به‌عنوان بازوی قدرتمند حکومت‌ها وظیفه تأمین برخی از اهداف آن‌ها را بر عهده دارند. در نظام تربیتی رسمی ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی که زیربنای آن را فرهنگ اسلامی تشکیل داده است، شاهد تحولات فرهنگی زیادی بوده‌ایم که از جمله این تحولات در سطح دانشگاه‌ها، ارائه واحدهای درسی عمومی به نام "دروس معارف اسلامی" می‌باشد. این دورس با تکیه بر تعالیم دینی به پرورش جنبه‌های معنوی و روحانی دانشجویان کمک نموده و آن‌ها را به سوی عمیق‌ترشدن و درونی‌کردن باورهای مذهبی سوق می‌دهد (۳). درونی‌شدن معنویت می‌تواند جامعه را به سمت اجرای درست و صحیح تعالیم الهی سوق دهد. همچنین، تفاوت قائل‌شدن بین جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی به ما کمک می‌کند تا افرادی را که دین برای آن‌ها هدف است، از افرادی که دین برای آن‌ها وسیله می‌باشد جدا نماییم (۴).

با توجه به این هدف مهم و متعالی، گروه‌های معارف و دروسی که این گروه‌ها عهده‌دار آموزش آن می‌باشند، از تأثیرگذارترین گروه‌ها و دروس آموزشی هستند و این نقش حیاتی و مهم دلیل محکمی برای ارزیابی درونی و بیرونی این گروه‌ها می‌باشد. بدیهی است که در فرایند آموزش دروس معارف اسلامی، مؤلفه‌های مختلفی وجود دارند که سزاوار است سهم هرکدام در اثرگذاری بر کیفیت و اثربخشی آموزش تعیین گردد. عمده‌ترین این مؤلفه‌ها عبارت هستند از: دانشجو، استاد و محتوای آموزشی (۵).

هدف اصلی ارزیابی دوره‌های آموزشی، آگاهی از وضعیت موجود برای بهبود وضعیت آموزشی است. با توجه به اینکه دانشجویان، مشتریان مؤسسات آموزشی هستند، توجه به عقاید و انتظارات آن‌ها می‌تواند به‌عنوان ابزاری قابل قبول در جهت ارزیابی کیفیت دوره‌های آموزشی در نظر گرفته شود (۱). مطالعات نشان داده‌اند که ادراک فراگیران از دوره آموزشی می‌تواند بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی آن‌ها تأثیرگذار باشد. کساب (۲۰۱۵) و Nausheen و Richardson (۲۰۱۳) در مطالعات جداگانه‌ای نشان دادند که تجربه دوره آموزشی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان اثرگذار است (۷،۶). Price به نقل از عبدی (۸) در مطالعه خود همبستگی بین ادراک از دوره آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان را گزارش نموده است. همچنین، Long و Camber به نقل از رضائیان (۹) طی پژوهشی عنوان نمودند که بین ادراک از دوره آموزشی با پیامدهای یادگیری همبستگی بالایی وجود دارد. از سوی دیگر، در مطالعه خوشی (۱۳۹۲) که با هدف تبیین اهداف دروس معارف اسلامی در جهت پیشبرد اهداف تربیتی و مذهبی انجام شد، هشت محور اساسی در رسیدن به اهداف دروس معارف اسلامی تبیین گردید (۱۰). همچنین، فروغی ابری (۱۳۸۷) در مطالعه خود نشان داد که عواملی همچون اساتید مجرب، برنامه آموزشی مناسب و منسجم، تجهیزات و امکانات و کادر اداری مجرب و متخصص بر ارزیابی مطلوب دروس معارف اسلامی از سوی دانشجویان تأثیرگذار می‌باشند (۱۱). در این ارتباط، در مطالعه پویازاده (۱۳۸۳) دانشجویان نگرش خود نسبت به دروس معارف اسلامی را مطلوب گزارش کردند (۱۲). در پژوهش ظهیری (۱۳۹۲) نیز رضایت از شیوه‌های تدریس اساتید مطلوب بود؛ اما میزان آگاهی دانشجویان از اهداف دوره‌ها نامطلوب گزارش

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

گردید (۱). علاوه‌براین، یوسفی لویه (۱۳۸۶) در پژوهش خود بیان نمود که نگرش دینی دانشجویانی که دروس معارف اسلامی را گذرانده‌اند، در مقایسه با دانشجویان دیگر مطلوب‌تر می‌باشد (۳).

از سوی دیگر، در سال‌های اخیر برداشت غلط از تکلیف و افراط در وظیفه‌گرایی و کم‌توجهی به پیامدگرایی موجب شده است که ارزشیابی فعالیت‌های دینی، اندکی مورد غفلت قرار گیرد. این درحالی می‌باشد که در آموزه‌های اسلامی به پیامدهای آموزش توجه ویژه‌ای شده است و به دنبال هریک از توصیه‌های قرآنی، پیامد و امید به تأثیر آن مورد تأکید قرار گرفته است. تعابیر قرآنی "لعلکم تتقون"، "لعلکم ترحمون" و غیره همگی نشان از توجه به رابطه میان آموزش و نتیجه آن است. در احکام اسلامی نیز به اعتقاد تمامی فقهای شیعه، "احتمال تأثیر" از شروط وجوب امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد. علاوه‌براین، آثاری که بر آموزش و رفتارهای دینی مترتب شده‌اند، هیچ‌یک با ظواهر آن‌ها قابل تأمین نیستند و ممکن است شخصی به تمامی این ظواهر (جهت‌گیری‌های بیرونی) ملتزم باشد؛ اما هیچ‌کدام از آثار مصرح در قرآن و روایات را مشاهده نکند؛ از این رو، بررسی اثربخشی آموزش‌های دینی به‌منظور بهبود روش‌ها و اصلاح آسیب‌های احتمالی ضروری می‌باشد. در این ارتباط، پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه تجربه کیفیت دوره آموزشی با جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دروس معارف دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ انجام شد.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر به روش توصیفی- همبستگی در ارتباط با جامعه آماری پژوهش که شامل کلیه دانشجویان کارشناسی و دکترای عمومی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بود انجام شد. شایان ذکر است که تعداد دانشجویان برابر با ۱۷۵۹ نفر بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران معادل ۳۱۵ نفر محاسبه گردید. به‌منظور نمونه‌گیری با توجه به دردسترس‌بودن چارچوب نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی- طبقه‌ای استفاده شد. با توجه به اهمیت موضوع مورد بررسی، این مطالعه در سطح تمامی دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی زنجان انجام شد. در دانشکده‌های موجود که شامل: دانشکده‌های پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی، پرستاری و مامایی و بهداشت و پیراپزشکی بودند، دانشجویان به‌صورت تصادفی و به نسبت تعداد کل دانشجویان هر رشته انتخاب گردیدند. روش کار به این صورت بود که ابتدا تمامی دانشکده‌ها به‌صورت نمونه‌گیری کلی وارد مطالعه شدند. سپس، لیست دانشجویان هر دانشکده به تفکیک رشته تحصیلی از اداره آموزش دریافت گردید و نمونه‌گیری تصادفی انجام شد. در نمونه‌گیری تصادفی با توجه به موجودبودن لیست تمامی دانشجویان از روش اعداد تصادفی بهره گرفته شد. در نهایت، ۳۱۵ نفر پرسشنامه‌های پژوهش را دریافت نمودند.

ابزارهای سنجش

پرسشنامه تجربه دوره آموزشی Lizzio و Ramsden

Lizzio و Ramsden پرسشنامه تجربه دوره آموزشی را براساس پرسشنامه تجربه دوره آموزشی Ramsden طراحی نمودند. آن‌ها در نسخه جدید این پرسشنامه، مقیاس مهارت‌های کلی را نیز به آن افزودند. این پرسشنامه متشکل از ۳۶ گویه است که شش مؤلفه تدریس مناسب (هشت گویه)، اهداف و استانداردهای روشن (پنج گویه)، ارزیابی مناسب (شش گویه)، تکالیف مناسب (پنج گویه)، تأکید بر استقلال (شش گویه) و مهارت‌های عمومی (شش گویه) را مورد سنجش قرار می‌دهد. پایایی این پرسشنامه توسط طراحان آن برای هریک از مؤلفه‌های تدریس مناسب معادل ۰/۸۸، اهداف و استانداردهای روشن برابر با ۰/۸۲، تکالیف مناسب معادل ۰/۷۴، ارزیابی مناسب برابر با ۰/۷۳، استقلال معادل ۰/۶۷ و مهارت‌های عمومی برابر با ۰/۷۹ تعیین شده است. شایان ذکر می‌باشد که ابزار مذکور از روایی خوبی در محتوا و سازه برخوردار است (۱۳،۱۴). برای هر

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

گویه، پنج گزینه براساس طیف لیکرت از "کاملاً مخالفم" تا "کاملاً موافقم" برای پاسخ‌دادن در نظر گرفته شده است که در تجزیه و تحلیل داده‌ها به تناسب نمرات ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) به هر گویه تعلق می‌گیرد. ذکر این نکته ضرورت دارد که نمره‌گذاری گویه‌های ۱۰، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳ و ۲۴ به‌صورت معکوس انجام می‌شود. در مطالعه حاضر برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن برای کل پرسشنامه معادل ۰/۸۵ به‌دست آمد.

۲. پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی Allport و Ross

Allport و Ross در سال ۱۹۵۰ این مقیاس را برای سنجش جهت‌گیری‌های درونی و بیرونی مذهبی طراحی کردند. این پرسشنامه مشتمل بر ۲۱ پرسش چهار گزینه‌ای است که میزان جهت‌گیری مذهبی افراد را می‌سنجد. گزینه‌های "کاملاً مخالفم" و "تقریباً مخالفم" گزینه‌های منفی و "تقریباً موافقم" و "کاملاً موافقم" گزینه‌های مثبت این پرسشنامه هستند. در این مقیاس سؤالات ۱۲-۱ جهت‌گیری مذهبی بیرونی و سؤالات ۲۱-۱۳ جهت‌گیری مذهبی درونی را اندازه‌گیری می‌کنند. نمره‌گذاری این مقیاس بر مبنای لیکرت بوده و عبارت‌های بدون پاسخ نمره ۳ می‌گیرند. جان بزرگی اعتبار این مقیاس را در ارتباط با یک نمونه ۲۳۵ نفری از پاسخگویان دانشگاه‌های تهران براساس آلفای کرونباخ معادل ۰/۷۳ گزارش کرده است (۱۵). برای بررسی روایی در مطالعه‌ای از تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش ابلیمین استفاده شد و ساختار ساده دو عاملی به‌دست آمد که می‌توانست به‌ترتیب ۱۴/۰۲ و ۲۸/۰۶ درصد از واریانس جهت‌گیری مذهبی را بیان کند. در بررسی پایایی مقیاس یادشده، آلفای کرونباخ جهت‌گیری مذهبی بیرونی معادل ۰/۷۱ و برای جهت‌گیری درونی برابر با ۰/۶۲ به‌دست آمد (۱۶). شایان ذکر می‌باشد که در این مطالعه جهت بررسی پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دروس معارف اسلامی، میانگین نمرات آن‌ها در دروس مذکور منظور گردید.

در جمع‌آوری داده‌ها ضمن رعایت اصول اخلاق در پژوهش، پژوهشگر و همکاران پرسشگر وی پس از کسب مجوزهای لازم از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه و اخذ معرفی‌نامه از معاونت پژوهشی، در دانشکده‌ها و کلاس‌هایی که به‌صورت تصادفی انتخاب شده بودند حضور یافتند. ابتدا به معرفی طرح و تشریح اهداف و روش کار پرداخته شد و در صورت وجود ابهام و سؤال به آن پاسخ داده شد. در ادامه، پرسشنامه‌ها بین دانشجویان توزیع گردید و از آن‌ها درخواست شد تا پرسشنامه‌ها را با دقت تکمیل کنند و به همکاران طرح بازگردانند. پس از جمع‌آوری، پرسشنامه‌ها بررسی شدند و مواردی که مخدوش بودند از چرخه تجزیه و تحلیل کنار گذاشته شدند. پرسشنامه‌هایی که در آن‌ها به سه سؤال یا بیشتر پاسخ داده نشده بود از پژوهش کنار گذاشته شدند. از بین ۳۵۰ پرسشنامه توزیع‌شده، ۳۰ پرسشنامه برگشت داده نشدند و از بین ۳۲۰ پرسشنامه باقی‌مانده، ۳۷ پرسشنامه جهت رعایت روایی حذف گردیدند و ۲۸۳ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، ابتدا شاخص‌های توصیفی شامل: میانگین و انحراف معیار در قالب جداول استخراج شدند (جدول ۱) و در ادامه فرضیات مطالعه با استفاده از آزمون همبستگی Pearson و رگرسیون چندگانه در نرم‌افزار SPSS 24 تحلیل گردیدند.

یافته‌ها

الف. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

ب. داده‌های استنباطی

در جدول ۲ نتایج آزمون همبستگی Perason نشان داده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بین تجربه دوره (نمره کل) با جهت‌گیری مذهبی بیرونی (r=-۰/۴۷۱ و P=۰/۰۰۱)، جهت‌گیری مذهبی درونی (r=۰/۵۳۶ و P=۰/۰۰۱) و پیشرفت تحصیلی (r=۰/۵۷۵ و P=۰/۰۰۱) ارتباط معناداری وجود دارد. بین مؤلفه‌های تکالیف مناسب، تدریس مناسب و تأکید بر استقلال با

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیر	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار
۱	تجربه دوره	۲۶۶	۱۸۰	۱۳۴/۰۷
۲	اهداف و استانداردهای روشن	۲۸۵	۲۱	۳۷/۰۹
۳	تکالیف مناسب	۲۶۵	۱۹	۲۵/۴۳
۴	تدریس مناسب	۲۶۶	۳۲	۳۰/۰۲
۵	ارزیابی مناسب	۲۷۱	۲۲	۱۱/۴۰
۶	تأکید بر استقلال	۲۵۷	۲۶	۲۵/۷۴
۷	مهارت‌های عمومی	۲۷۲	۲۳	۳/۴۵
۸	جهت‌گیری مذهبی بیرونی	۲۶۵	۴۸/۲۵	۸/۶۷
۹	جهت‌گیری مذهبی درونی	۲۶۷	۲۲/۴۳	۴/۵۶
۱۰	میانگین نمرات دروس معارف اسلامی	۲۸۵	۱۶/۷۵	۲/۳۴

جدول ۲: آزمون همبستگی Perason برای متغیرهای پیش‌بین و ملاک

متغیرهای پیش‌بین	شاخص	متغیرهای ملاک		
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی	جهت‌گیری مذهبی درونی	پیشرفت تحصیلی
تجربه دوره (نمره کل)	ضریب همبستگی	-۰/۴۷۱	۰/۵۳۶	۰/۵۷۵
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
اهداف و استانداردهای روشن	ضریب همبستگی	-۰/۰۴۴	۰/۰۴۷	۰/۰۶۵
	سطح معناداری	۰/۵۱۴	۰/۴۹۱	۰/۳۳۷
تکالیف مناسب	ضریب همبستگی	-۰/۳۲۷	۰/۳۵۰	۰/۳۹۰
	سطح معناداری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱
تدریس مناسب	ضریب همبستگی	-۰/۴۹۶	-۰/۵۶۹	۰/۶۱۵
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
ارزیابی مناسب	ضریب همبستگی	-۰/۰۰۶	۰/۱۰۳	۰/۲۲۸
	سطح معناداری	۰/۹۳۰	۰/۱۲۸	۰/۰۲۱
تأکید بر استقلال	ضریب همبستگی	-۰/۳۸۰	۰/۴۶۸	۰/۰۹۵
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۱۶۲
مهارت‌های عمومی	ضریب همبستگی	-۰/۱۲۵	۰/۰۶۷	۰/۱۴۲
	سطح معناداری	۰/۰۶۵	۰/۳۲۰	۰/۰۳۶

جدول ۳: رگرسیون چندگانه برای متغیرهای پیش‌بین و ملاک پژوهش

متغیرهای پیش‌بین	متغیرهای ملاک	B	خطای استاندارد B	Beta	t	سطح معناداری
تجربه دوره (نمره کل)	باورهای مذهبی بیرونی	۱/۰۸۴	۰/۴۲۱	-۰/۴۰۳	-۳/۵۷۷	۰/۰۲۲
تکالیف مناسب		۰/۲۹۲	۰/۱۴۴	-۰/۳۰۱	-۲/۰۲۰	۰/۰۴۳
تدریس مناسب		۱/۴۶۵	۰/۱۱۵	-۰/۴۶۷	-۳/۹۶۸	۰/۰۰۱
تأکید بر استقلال		۰/۱۴۱	۰/۱۰۰	-۰/۲۰۹	-۲/۰۱۰	۰/۰۴۸
تجربه دوره (نمره کل)	باورهای مذهبی درونی	۱/۱۷۴	۰/۶۹۷	۰/۴۹۸	۳/۹۵۰	۰/۰۰۱
تکالیف مناسب		۱/۰۹۶	۰/۲۳۹	۰/۳۰۳	۲/۸۱۸	۰/۰۲۷
تدریس مناسب		۱/۲۹۵	۰/۱۹۱	۰/۵۰۹	۰/۰۴۶	۰/۰۰۱
تأکید بر استقلال		۱/۰۷۱	۰/۱۶۶	۰/۴۳۴	۳/۸۲۵	۰/۰۰۱
تجربه دوره (نمره کل)	پیشرفت تحصیلی	۱/۰۷۳	۰/۴۲۱	۰/۵۰۳	۲/۵۷۷	۰/۰۰۱
تکالیف مناسب		۰/۴۹۲	۰/۹۴۴	۰/۳۲۱	۲/۹۰۱	۰/۰۲۳
تدریس مناسب		۱/۰۵۶	۰/۲۱۵	۰/۵۶۷	۴/۹۶۸	۰/۰۰۱
ارزیابی مناسب		۰/۰۸۱	۰/۱۰۲	۰/۲۰۹	۲/۲۱۰	۰/۰۴۸
مهارت‌های عمومی		۰/۱۸۴	۰/۴۲۱	۰/۱۰۳	۰/۵۷۷	۰/۱۲۲

جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی نیز ارتباط معناداری به‌دست آمد (P<۰/۰۵). علاوه‌براین، تمامی مؤلفه‌های پیش‌بین به‌غیر از دو مؤلفه اهداف و استانداردهای روشن و تأکید بر استقلال با پیشرفت تحصیلی ارتباط معناداری داشتند (P<۰/۰۵).

نتایج آزمون رگرسیون چندگانه در جدول ۳ نشان

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

می‌دهد که تجربه دوره (نمره کل)، تکالیف مناسب، تدریس مناسب و تأکید بر استقلال از توانایی جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی برخوردار هستند (P<۰/۰۵). همچنین تجربه دوره (نمره کل)، تکالیف مناسب، تدریس مناسب و ارزیابی مناسب در رابطه با پیشرفت تحصیلی نقش تبیین‌کنندگی دارند (P<۰/۰۵).

بحث

در این مطالعه بین تجربه دوره آموزشی با جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی رابطه وجود داشت. در حقیقت از دید دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه، تجربه دوره دروس معارف اسلامی بر جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی تأثیر دارد. این تأثیر در مورد جهت‌گیری بیرونی، معکوس و در ارتباط با جهت‌گیری درونی، مثبت و مستقیم بود؛ به‌طوری که با افزایش نمره تجربه دوره آموزشی، نمره جهت‌گیری بیرونی کاهش می‌یافت و نمره جهت‌گیری درونی افزایش پیدا می‌کرد. در این مطالعه تجربه دوره آموزشی شامل: مؤلفه‌های اهداف و استانداردهای روشن، تکالیف مناسب، تدریس مناسب، ارزیابی مناسب، تأکید بر استقلال و مهارت‌های عمومی بود که در این میان، مؤلفه‌های اهداف و استانداردهای روشن، ارزیابی مناسب و مهارت‌های عمومی با جهت‌گیری بیرونی و درونی همبستگی نداشتند.

نتایج حاصل از این پژوهش با برخی از یافته‌های مطالعات خوشی، فروغی، امینی و یوسفی لویه همسو بوده و مطابقت دارد. در مطالعه خوشی توجه به مؤلفه‌های مؤثر در دوره‌های آموزش دروس معارف اسلامی از اهمیت بالایی برخوردار بود (۱۰). در پژوهش امینی نیز اثربخشی دروس معارف و عوامل مرتبط با آن مطلوب ارزیابی گردید (۵).

بر مبنای نتایج، دو مؤلفه روش تدریس اساتید دروس معارف و استقلال یادگیرنده از اهمیت و تأثیر بیشتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها برخوردار بودند. استقلال یادگیرنده بر روش‌هایی تأکید دارد که دانشجو را به‌عنوان یک فرد صاحب‌نظر به رسمیت شناخته و برای افکار و نظرات وی احترام قائل می‌شود. در کلاس‌هایی که در آن‌ها به استقلال یادگیرنده بها داده می‌شود، مطالب به‌صورت تبادل نظر و بحث منطقی آموخته می‌شوند. این مسأله در دروس معارف اسلامی که بنای آن بر بحث و تبادل نظر است از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد. تدریس استاد نیز در این راستا قرار دارد؛ زیرا اساتیدی که به استقلال یادگیرنده بها می‌دهند، از روش‌هایی بهره می‌برند که بتواند کلاس درس را به بارش افکار و تبادل نظر سوق دهد. نتایج این مطالعه به لحاظ تأثیرگذاری شیوه‌های تدریس و استقلال یادگیرنده با نتایج مطالعات امینی (۴) و ظهیری (۱) همسو بوده و مطابقت دارد. در پژوهش ظهیری (۱۳۹۲) ملاک‌های رضایت دانشجویان از گروه و نیز از الگوها و شیوه تدریس اساتید در حد نسبتاً مطلوبی برآورد گردید؛ اما میزان آگاهی دانشجویان از اهداف گروه در حد نامطلوب گزارش شد.

از سوی دیگر، در این مطالعه تجربه دوره آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان همبستگی داشت. این رابطه در تمامی موارد مثبت و مستقیم بود؛ به‌طوری که با افزایش نمره تجربه دوره آموزشی، معدل نمرات دروس معارف اسلامی دانشجویان نیز افزایش می‌یافت. در مورد مؤلفه‌های تجربه دوره آموزشی نیز به‌غیر از دو مؤلفه اهداف و استانداردهای روشن و تأکید بر استقلال، در سایر موارد بین مؤلفه‌ها با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود داشت. لازم به ذکر است که همبستگی بین تجربه دوره با پیشرفت تحصیلی در حد بالایی بود. این مهم نشان‌دهنده تأثیر بالای ادراک دوره آموزشی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان می‌باشد. در بین مؤلفه‌ها نیز تدریس مناسب همبستگی بالا و قابل اعتنایی با پیشرفت تحصیلی داشت. نتایج به‌دست‌آمده با نتایج مطالعات کساب (۵)، Nausheen و Richardson (۶)، Price (۷)، Long و Camber (۸)، عبدی (۷) و رضائیان (۸) همسو بوده و مطابقت داشت. در مطالعه کساب بین ادراک دوره آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان همبستگی مشاهده شد. همچنین در این مطالعه ادراک از دوره

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

آموزشی یکی از عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی بود. در مطالعه Nausheen و Richardson نیز تجربه دوره آموزشی از عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی بود. علاوه‌براین، در مطالعه Price و همکاران تجربه دوره آموزشی به نوعی با پیشرفت تحصیلی و پیامدهای یادگیری رابطه داشت. در مطالعه عبدی و رضائیان نیز تجربه دوره آموزشی از عوامل پیش‌بینی‌کننده یادگیری و پیامدهای آن بود.

نتیجه‌گیری

گروه‌های معارف اسلامی در راستای تحقق رسالت این دروس که همانا درونی‌کردن معارف اسلامی و باورهای دینی در دانشجویان است، نیازمند توجه بیشتر به دوره‌های دروس و مؤلفه‌های آن هستند. در این میان، توجه به تدریس اساتید و تأکید بر استقلال در درونی‌کردن جهت‌گیری مذهبی اهمیت دارد. همچنین، توجه به شیوه‌های تدریس اساتید در پیشرفت درسی دانشجویان از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد؛ اگرچه سایر مؤلفه‌ها نیز مهم و حیاتی هستند. باید خاطرنشان ساخت که رضایت دانشجویان از خدمات گروه نباید از ارتقای کمی و کیفی گروه معارف جلوگیری نماید؛ زیرا با وجود تمامی این موارد، همچنان تا رسیدن به وضعیت مطلوب نیاز به فعالیت بیشتر از سوی مسئولان وجود دارد.

محدودیت‌ها

این مطالعه در سطح و اندازه خود به نتایج قابل اعتنایی دست یافت؛ اما پژوهشگر مدعی کنترل تمامی جوانب از جمله متغیرهای مزاحم و مداخله‌گر نمی‌باشد؛ بنابراین، تعمیم نتایج این پژوهش به جوامع آماری دیگر باید با دقت صورت گیرد.

اجرای پژوهش به جامعه آماری دانشگاه علوم پزشکی زنجان محدود بود.

گروه مورد بررسی صرفاً دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان بودند.

ابزار پژوهش محدود به پرسشنامه بود.

پیشنهادات

نقاط قوت گروه معارف به‌منظور استفاده در گروه‌های آموزشی دیگر اطلاع‌رسانی شود.

اساتید مجرب در حوزه تعلیم و تربیت، رفتار و روابط انسانی، کارگاه‌هایی را برای اساتید دانشگاه تشکیل دهند و آن‌ها را با روش‌های مختلف رفتار در کلاس و سازمان و همچنین اهمیت ویژگی‌های رفتاری و تأثیر آن بر دانشجویان آشنا سازند.

در ارزشیابی پایان ترم که دانشجویان از طریق سیستم مدیریت آموزش (سما) انجام می‌دهند، گزینه‌های جامع‌تری در مورد گروه در اختیار دانشجویان قرار گیرد و داده‌ها از طریق شاخص‌های آماری تجزیه و تحلیل گردند.

کارگاه آشنایی اساتید با شیوه‌های نوین تدریس برای اساتید گروه معارف اسلامی برگزار شود.

حمایت مالی

این تحقیق با حمایت مالی معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی زنجان انجام شده است.

ملاحظات اخلاقی

در این پژوهش اصول اخلاقی رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش، رازداری و محرمانه‌بودن هویت و اطلاعات آزمودنی‌ها، رعایت صداقت و امانت علمی، آگاهی آزمودنی‌ها از اهداف پژوهش، اطمینان از بی‌خطربودن پژوهش برای آزمودنی‌ها، تکریم شخصیت، شأن و منزلت انسانی آزمودنی‌ها و تشکر و قدردانی از همکاری آن‌ها رعایت گردیده است.

تضاد منافع

هیچ‌گونه تضاد منافعی در این پژوهش گزارش نشده است.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی مصوب معاونت تحقیقات و فناوری با کد اخلاق ZUMS.REC.1395.113

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]

بوده و با حمایت مالی دانشگاه علوم پزشکی زنجان انجام شده است. پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند از تمامی همکاران و دانشجویانی که امکان انجام این پژوهش را فراهم نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایند.

References

1. Shakhi K, Hossein PD, Maharloo HR, Zahiri M, Haghighi ZM. Students' views about the educational quality of health services management department in AJUMS. Journal of Educational Development Jundishapur. 2013; 4(1):84-9. (Persian)
2. Dortaj F. The effect of process and process mental simulation on improving academic performance of students in making and standardizing the academic performance test. [PhD Thesis]. Tehran: Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaei University; 2007. (Persian)
3. Yousefilooye V. Impact of educating" Islamic knowledges" courses on students' religious attitude. Biquarterly Journal of Islamic Education. 2008; 3(5):153-84. (Persian)
4. Parvandi A, Moradi A, Arefi M. Prediction of mental health based on hope and religious orientation among female householders. Religion and Health. 2017; 5(2):13-22. (Persian)
5. Amini M, Rahimi H, Samadian Z. An analysis and assessment of obstacles to effectiveness of islamic lessons (a case study in Kashan University of Medical Sciences). Journal of Medical Education Development. 2013; 6(10):13-21. (Persian)
6. Kassab SE, Al-Shafei AI, Salem AH, Otoom S. Relationships between the quality of blended learning experience, self-regulated learning, and academic achievement of medical students: a path analysis. Advances in Medical Education and Practice. 2015; 6:27.
7. Nausheen M, Richardson PW. The relationships between the motivational beliefs, course experiences and achievement of postgraduate students in Pakistan. Higher Education Research and Development. 2013; 32(4):603-6.
8. Abdi H, Nilli MR. The relationship between course experience and deliberate practice study approach among nursing students. Iranian Journal of Medical Education. 2014; 14(9):758-66. (Persian)
9. Shahrabadi E, Rezaeian M, Haghdoost AA. Prediction of academic achievement evaluation in university of medical sciences, based on the students' course experience. Strides in Development of Medical Education. 2014; 10(4):485-93. (Persian)
10. Khoshi A, Maleki H, Kalantari E. Design and explain the objectives of the Islamic revolution (A syllabus for Islamic thought course in universities). Islamic Revolution Studies. 2013; 10(32):119-46. (Persian)
11. Foroughi Abari A, Saadatmand Z, Khalighipour A. Strategies to improve Quranic from students and professors. Journal of Research in Educational Sciences. 2008; 20:167-88. (Persian)
12. Pooyazade A, Shaeiri M. Students' attitudes towards studying theology. Journal of Behavioral Sciences. 2004; 11(9):65-78. (Persian)
13. Wilson KL, Lizzio A, Ramsden P. The development, validation and application of the Course Experience Questionnaire. Studies in Higher Education. 1997; 22(1):33-53.
14. Ullah R, Richardson JT, Hafeez M. Approaches to studying and perceptions of the academic environment among university students in Pakistan. Compare. 2011; 41(1):113-27.
15. Johbozorgi M. Evaluate the effectiveness of short-term psychotherapy for anxiety and stress with and without religious orientation on the harness. [PhD Thesis]. Tehran: Tarbiat Modarres University; 2007. (Persian)
16. Geravand H, Hashemabadi B, Zahravand P, Jafari S. A comparative study of religious orientation (inner and outer), mental health and irrational beliefs. Ravanshenasi Va Din. 2012; 5(1):79-103. (Persian)

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-03]